Conţinuturi, semnificaţii ale comunicării în presa scrisă post-decembristă*

Livia Durac

Introducere*

După bulversările social-politice din 1989-1990, limba română şi-a „descătuşat" puterile de inovaţii lexicale, în domeniul derivării, mai larg, al formării cuvintelor, al mutaţiilor semantice, al împrumuturilor aproape fără oprelişti din alte limbi, în special din engleză (deşi influenţa limbii engleze asupra limbii noastre este mai veche decât se crede), al posibilităţilor asociative ale cuvintelor „neaoşe" şi împrumutate, al stabilizării unor noi îmbinări lexicale, care, prin grade diferite de sudură şi prin frecvenţă ridicată, tind să devină perifraze (locuţiuni şi expresii), uneori fără corespondent printre cuvintele simple. Deocamdată, nu se poate prevedea soarta acestor sintagme, şansele lor de a se încetăţeni, prin coeziune şi „absorbţie" semantică, ca grupuri fixe în vocabular, deci lexicalizate, este greu de apreciat; dar asemenea tendinţe de primenire sunt interesante şi merită să fie cercetate. Agentul cel mai activ al acestor direcţii de înnoire lexicală rămâne, în primul rând, presa scrisă, alături de alte mijloace de comunicare în masă, limbajul scris bucurându-se de un plus însemnat de prestigiu faţă de comunicarea orală.

Pentru a ilustra astfel de aspecte, din acest capitol am selectat ediţii „mai vechi" ale ziarului *Formula As* din două motive: mai întâi pentru că *acele* editoriale sunt prezentate într-un limbaj sobru, fără stridenţe şi abuzuri, spre deosebire de atâtea alte publicaţii, care cultivă cu orice preţ senzaţionalul (fie el şi scabros, până la patologic) sau care, orientate spre extremisme naţionaliste, chiar şovine, cultivă un limbaj indecent. Cea de-a doua motivaţie care a stat la baza opţiunii noastre de selecţie este aceea că am identificat în respectivele editoriale bogăţia lingvistică specifică unei atmosfere dominată de o împestriţare – adeseori – caragialescă, ce domina scena politică românească în anii dinaintea imediată a trecerii în secolul prezent. Şi, chiar şi aşa, criteriul decenţei în exprimare este respectat cu sfinţenie. Am adăuga acestor motive gradul ridicat de subiectivism ce marchează dominant presa actuală, în care autorii nu catadicsesc a-şi înfrâna simpatiile şi antipatiile personale, ignorându-se astfel criteriul

* Această lucrare a fost realizată în cadrul proiectului Societatea Bazată pe Cunoaştere – cercetări, dezbateri, perspective, cofinanţat de Uniunea Europeană şi Guvernul României din Fondul Social European prin Programul Operaţional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, ID 56815.

* O variantă preliminară a acestui capitol a fost publicată, cu acelaşi titlu, în *Sfera Politicii*, nr. 155, ianuarie 2011, pp. 53-9.

BDD-V313 © 2011 Institutul European
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:29:03 UTC)

nepărtinirii, al imparțialității. Departe de a se mulțumi cu observarea și prezentarea faptelor, astfel de ziariști se lansează în aprecieri care au la bază afinități și aversiuni de tot soiul, se rostesc verdicte, se emit considerații personale care țintesc în a-l persuada pe cititor de caracterul „veridic" al spuselor jurnalistului respectiv; ca și cum *numai* părerile lui se ridică la nivelul așteptărilor cititorului, în acestea fiind conținute soluțiile fundamentale, definitive, irevocabile, adevărul absolut.

Considerăm că prin intertextualitatea obligatorie, materialul lingvistic adunat și prelucrat de noi se regăsește, de altfel, în lexicul mai tuturor publicațiilor actuale. Evident, este vorba de un *idiolect* și mai ales *idiostil*, care arată, totuși, până la un punct, modalitățile de realizare a unor noi *asocieri de cuvinte* (căci vorbitorii nu creează cuvinte, ci valorifică posibilitățile lor combinatorii, firește, ca inovații pe fondul valențelor paradigmatice ale lexemelor).

Unele din sintagmele inventariate în cadrul lucrării de față au toate șansele să se sudeze până la lexicalizare. Oricum, intenția este de a surprinde un moment din „mișcarea" vocabularului înspre înnoire frazeologică sau, cel puțin, înspre „flexibilizarea" registrului de combinații lexicale minimale.

Aspecte teoretice specifice procesului de neologizare a limbii: neologism *intern,* neologism *extern*

În cadrul procesului de îmbogățire a vocabularului prin neologizare, în orice limbă există două căi fundamentale de înfăptuire a acestui fenomen: una, constând din împrumuturi din alte limbi, numită *calea externă*, și o a doua, în cadrul căreia noile unități lexicale rezultă din valorificarea unor elemente care există deja în limba respectivă, numită *calea internă*. Există și un al treilea procedeu de îmbogățire a vocabularului care le asimilează pe celelalte două – intern și extern – cunoscut sub denumirea de *calc lingvistic*, asupra căruia nu vom stărui, din motive de spațiu.

În limba română, primele împrumuturi le datorăm limbii slave, iar începând cu secolul al XVI-lea, pătrund și cuvintele cu etimologie latină și greacă, pe care le aflăm mai ales în scrierile cronicarilor noștri; este vorba, deci, despre îmbogățirea vocabularului limbii române pe calea indirectă. Bogăția inventarului neologic al vocabularului românesc contemporan se datorează limbilor clasice: latina și greaca, celor romanice: (cu precădere) limbii franceze, dar și limbii italiene, limbilor germanice: engleza și germana, și nu în ultimul rând, limbii ruse.

Contactele directe favorizate de conviețuirea românilor cu maghiarii din Transilvania au condus la o influență lingvistică manifestată reciproc. Termenii împrumutați din limba maghiară, și adaptați vocabularului românesc pot fi grupați în substantive (*han*, *chin*, *belșug*, *hotar*, *oraș*, *seamă* etc.), adjective (*beteag*, *gingaș*, *uriaș*, *chipeș* etc.) și verbe (*bănui*, *alcătui*, *chibzui*, *făgădui*, *suduí* etc.).

Influența lingvistică turcă a atins punctul culminant în perioada fanariotă – între 1714-1800. Împrumuturile din această limbă se regăsesc mai cu seamă în denumirea unor produse de alimentație: *baclava*, *cafea*, *cașcaval*, *chiftea*, *halva*, *ciulama*, *ciorbă*, *ghiveci*, *iahnie*, *iaurt*, *magiun*, *mezel*, *musaca*, *peltea*, *pilaf*, *rahat*, *sarma*,

BDD-V313 © 2011 Institutul European
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:29:03 UTC)

susan, *şerbet*, *telemea*, *tuslama* ş.a. Ceea ce nu înseamnă că termenii de origine turcă împrumutați se rezumă la domeniul alimentar: *balama*, *basma*, *cazma*, *haimana*, *dambla*, *mahala*, *pafta*, *şandrama* etc.

Printre termenii româneşti de origine grecească, se pot distinge două tipuri de influență care s-a manifestat asupra limbii noastre: bizantină şi neogreacă. Cuvintele de origine bizantină sunt în general de natură religioasă (*acatist*, *arhiepiscop*, *icoană*, *catapeteasmă*, *egumen*, *evanghelie*, *liturghie*, *patrafir*, *sutană*, *smirnă* etc). Există posibilitatea recunoaşterii cuvintelor de origine neogreacă în funcție de partea finală a acestora: spre exemplu: *nevricos*, *economicos* – terminația *-icos*, sau *-isi*: *hirotonisi*, *agonisi*, *molipsi*, *plictisi* etc.

Începând cu a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, continuând cu primele decenii ale secolului al XIX-lea, vocabularul românesc a trecut printr-un proces de modernizare şi îmbogățire masivă, în sensul dispariției unui mare număr de grecisme, turcisme şi de elemente lexicale de alte origini, acestea fiind înlocuite de pătrunderea masivă a termenilor din limba latină: franceză, italiană, spaniolă şi alte limbi latino-romanice. Între acestea, franceza şi-a dovedit puterea de influență în gradul cel mai însemnat, contribuind la îmbogățirea limbii noastre cu câteva mii de cuvinte, răspândite în toate domeniile vieții materiale şi spirituale: termeni politico-sociali, militari, economici, filosofici, administrativi, juridici, medicali şi, bineînțeles, ştiințifici provin, în majoritatea lor, din limba franceză. Cele mai multe unități frazeologice din limba română aparțin, de asemenea, limbii franceze, unele dintre acestea fiind împrumuturi directe, altele fiind calcuri sau imitații după modelele limbii franceze.

După evenimentele din 23 August 1944, se face mult simțită influența limbii ruse în lexicul românesc; traducerile din această limbă, din vasta ei literatură, au avut rolul cel mai important la îmbogățirea limbii pe care o vorbim.

Sub aspectul său neologic, imaginea de ansamblu a limbii române *trebuie* să includă şi influența limbilor germanice, în special a limbii engleze; după evenimentele din 1989, lexicul românesc a fost „asaltat" de elemente de origine engleză, într-un număr foarte mare. Explicația stă în pătrunderea pe piața românească a tehnicii – şi deci a termenilor de atare natură – ştiut fiind faptul că, în prezent, limba engleză, ca limbă de circulație internațională, este în principal folosită pentru orice fel de informație din domeniul ştiinței şi tehnicii. Există destule anglicisme care ne-au venit prin mijlocirea limbii franceze, la fel cum, anumite rațiuni de ordin formal ne conduc la a admite că unele anglicisme au pătruns în limba noastră direct din franceză, unde au suferit mai întâi unele modificări de ordin fonetic: *biftec* din româneşte este aproape identic cu *bifteck* din franceză, situându-se mai departe de *beefsteak* din engleză. Un alt domeniu în care existența elementelor de origine engleză în cadrul vocabularului este destul de însemnată, este cel al sportului: *aut*, *baschet*, *cnocaut*, *corner*, *fault*, *fotbal*, *ghem*, *gol*, *ofsaid*, *meci*, *polo*, *ring*, *şut*, *tenis*, *volei* ş.a. Nu sunt de neglijat nici alte domenii, precum cinematografia, „împresurată" de americanisme.

Fiind una dintre cele mai vechi în cadrul clasei de limbi căreia îi aparține, influența germană s-a făcut simțită mai ales prin intermediul saşilor din Transilvania şi a şvabilor din Banat. Şi de această dată terminologia folosită în domeniul tehnicii s-a impus (prin germanii veniți la noi pentru a lucra ca industriaşi, mineri, negustori): *bliț*, *boiler*, *cocs*, *bormaşină*, *fasung*, *diesel*, *foraibăr*, *gater*, *rolă*, *şaibă*, *matriță*, *ştecher*,

BDD-V313 © 2011 Institutul European
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:29:03 UTC)

ventil ş.a. O serie de termeni de origine germană au rădăcini – uneori au şi sufixe – de origine latină: *laborant*, *secundant*, *repetent*, *corectură* etc.

Fără a avea pretenţia de a fi epuizat şirul procedeelor lingvistice care au contribuit la îmbogăţirea limbii noastre, câteva cuvinte despre *compunere*. Adică, acel procedeu prin care două sau mai multe cuvinte se unesc dând naştere unui nou cuvânt, care are un conţinut semantic diferit de cel avut (înainte de contopire) de către fiecare element component în parte: *bunăvoie*, *floarea-soarelui*, *cumsecade*, *cantină-restaurant*, *bunăoară* etc. Modalităţile de compunere a cuvintelor sunt variabile: „a) din cuvinte întregi: *vagon-cisternă*; b) din silabe ale unor cuvinte: *aprozar (aprovizionare-zarzavat)*; c) din silabe şi cuvinte: *Artarom (Romarta)*; d) din iniţiale ale cuvintelor care intră în compunere: *C.F.R. (Căile Ferate Române)*; e) din iniţiale şi fragmente de cuvinte: *TAROM (Transporturi Aeriene Române)*"[1].

În ansamblu, nu se poate afirma în mod categoric că româna ar fi fost „paradis" al împrumutului şi că şi-ar fi „neglijat" posibilităţile interne de creaţie lexicală pentru nevoi din ce în ce mai complexe de denominaţie a realităţilor din afara limbii. Tot astfel, nu se poate face o discriminare netă între procedeele interne de inovaţie lexicală, căci limba română deşi a „privilegiat" derivarea, a fructificat din plin şi compunerea (multe compuse fiind astăzi perfect sudate, deci nemaifiind simţite ca atare, de unde impresia falsă că româna n-ar fi dezvoltat aceste compuse), după cum a acţionat şi acţionează şi conversiunea.

„Noutăţi" lexicale, sensuri paradigmatice în limbajul post-decembrist

O teză unanim acceptată, atât în lingvistica românească precum şi în cea generală, este aceea potrivit căreia bogăţia unei limbi este dată, mai întâi, de varietatea vocabularului ei; în al doilea rând, se admite că, schimbările petrecute în societate, precum şi progresele spectaculoase ale ştiinţei şi tehnicii contemporane se reflectă în primul rând şi în mod nemijlocit în vocabular, considerat, pe drept cuvânt, compartimentul limbii cel mai labil şi mai deschis influenţelor din exterior, adică schimbărilor din gândire şi din societate, ca şi interacţiunilor cu alte limbi.

Editorialele selectate vizează viaţa politică, administrativ-legislativă şi culturală a societăţii româneşti din perioada de după (ceea ce s-a numit) *Revoluţia română*, post-decembristă, transformările şi frământările din ea, căutările şi contradicţiile interne şi externe ale „tumultului" social. Am inclus şi am analizat, de asemenea, sintagme al căror caracter ilustrează fenomene politico-ideologice noi, cum ar fi – în primul rând, pluripartidismul, doctrinele şi programele partidelor aflate la guvernare, fronturile, coaliţiile şi alianţele dintre aceste formaţiuni politice, platformele şi campaniile electorale care au produs efecte imediate, vizibile sau indirecte ale acestor noi procese. Sunt incluse, astfel, procesele, fenomenele, transformările cu caracter similar care au dus

[1] Iorgu Iordan, Vladimir Robu, *Limba română contemporană*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1978, p. 307.

BDD-V313 © 2011 Institutul European
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:29:03 UTC)

România modernă din cea de a doua jumătate a secolului trecut, cu deosebire în perioada interbelică, pe o nouă treaptă de evoluţie.

Având şansa de a fi martorii unei atare perioade, care marchează pe toate planurile şi sub toate aspectele ei o naţiune ca atribute şi ca viitor, nu ne sunt (şi nu trebuie să ne fie) deloc indiferente transformările profunde care se produc, mai întâi de toate, în domeniul vocabularului limbii noastre, anume procesul de îmbogăţire permanentă a lexicului românesc.

Pe baza acestor precizări, considerăm binevenită necesitatea unei cât mai aprofundate studieri a vocabularului unei limbi şi, ori de câte ori este cu putinţă, aceasta să se facă în indisolubilă legătură cu transformările, de diverse naturi, care se produc în viaţa materială şi spirituală a unei anumite colectivităţi lingvistice. În capitolul de faţă, materialul lexical, anume îmbinările excerptate pot fi şi trebuie să fie supuse unei atente repartiţii tematico-semantice sau onomasiologice, având în vedere bogăţia termenilor folosiţi în cuprinsul editorialelor de care ne-am ocupat.

Indiferent cum s-ar numi – *expresie*, *idiom*, *locuţiune*, *sintagmă*, *perifrază*, *compus*, *formulă*, *expresie idiomatică* etc.[2], oricare i-ar fi structura formală, topica ori funcţia subiectivă, îmbinarea stabilă de cuvinte este încadrabilă unui *câmp semantic*, numit şi *conceptul lexico-semantic*, *morfo-sintactic* etc.

Existenţa unor structuri lexicale, al căror conţinut semantic transmite o informaţie cu sens unitar, justifică prezenţa în cadrul limbii a aşa-numitelor îmbinări lexemice *sudate*. Îmbinările stabile de cuvinte incluse în această categorie sunt cele mai cunoscute, reprezentând pentru vorbitori o modalitate simplă de a transmite un conţinut semantic fără a fi necesară explicarea, detalierea inutilă a respectivei informaţii prin întrebuinţarea unui număr mult mai mare de cuvinte.

Faptul că sunt cunoscute în general pentru vechimea în cadrul limbii şi pentru gradul însemnat de circulaţie nu înseamnă că îmbinările stabile de cuvinte care s-au format într-un interval relativ recent, şi care sunt, deci, structuri neologice, nu sunt încadrabile categoriei „sudate": *revoluţia română*; *cabinet post-decembrist*; *partid extremist*; *pondere parlamentară*; *realizarea guvernării*; *partid guvernamental*; *alegeri anticipate*; *victorie electorală*; *sondaj de opinie*; *efect de bumerang*; *mineriade oribile*; *nod gordian*; *proiect de lege*; *ordonanţă de urgenţă*; *ordine constituţională*; *mandat prezidenţial*; *redresarea bugetului*; *combaterea corupţiei*; *blocaj economic „valul doi"*; *ridicarea embargoului*; *direcţie unilaterală*; *centrală sindicală*; *declaraţie amendată* etc.

[2] O parte a lucrărilor în care denumirile date sunt utilizate: Sextil Puşcariu, *Limba română*, vol. I, *Privire generală*, ediţia a II-a, 1976, vol. al II-lea, „Rostirea", Editura Academiei, Bucureşti, 1994; Florin Dumitrescu, *Locuţiunile verbale în limba română,* Editura Academiei, Bucureşti, 1958; Alexandru Andriescu, *Stil şi limbaj,* Junimea, Iaşi, 1977; Finuţa Asan, *Formarea cuvintelor în limba română*, vol. I, *Compunerea*, Editura Academiei, Bucureşti, 1967; Theodor Hristea, *Sinteze de limba română*, ediţia a III-a, Editura Albatros, Bucureşti, 1984; Dumitru Nica, *Locuţiunile substantivale în limba română*, în L.R., an XII, nr. 5, Editura Univ. „Al. I. Cuza" Iaşi, 1963; Alexandru Philippide, *Opere alese*, capitolul „Izolarea din Principii de istoria limbii", Editura Academiei, Bucureşti, 1984; Corneliu Dimitriu, *Gramatica limbii române explicată. Morfologia,* Junimea, Iaşi, 1979; Iorgu Iordan, Vladimir Robu, *Limba română contemporană*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1978; Marin Bucă, Ivan Evseev, *Probleme de semasiologie,* Editura Facla, Timişoara, 1984.

BDD-V313 © 2011 Institutul European
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:29:03 UTC)

Ne propunem, pe baza câtorva sintagme semnificative, să ilustrăm nu doar *noutatea* unor îmbinări, ci şi (sau) mai ales îmbogăţirea paradigmatică a sensurilor unor sintagme. Pentru glosarea de sensuri ne bazăm pe *DEX* [3], apelând uneori, pentru etimologie, şi la *DN* [4]. Ne-am limitat la ediţiile menţionate tocmai pentru a evidenţia noutăţile înregistrate faţă de aceste ediţii lexicografice, care, de altfel, nici nu aveau libertatea de a consemna sintagme de tipul celor din presa actuală.

Astfel, chiar dacă nu am apela la *DEX* sau la *DN*, termenul *comunism* l-am putea glosa ca „fază" superioară şi supremă „în plan socio-economic şi politico-cultural, din evoluţia, logică, a umanităţii" (în presa de până în 1989 se întâlneau, extrem de frecvent, formule sintactice, aproape frazeologizate, precum „culmile luminoase ale comunismului", „înaintarea neabătută spre comunism" etc). În *DEX*, s.v. *comunism*, sunt date două sensuri (de fapt, definiţii ale conceptului): 1) „Doctrină socială, politică şi economică constituită pe principiul abolirii proprietăţii private şi a instaurării proprietăţii colective"; 2) „Ideologia, teoria înfăptuirii comuniste". Ideea (şi sensul) de orânduire, chiar ideală, spre care trebuia sau ar fi trebuit să tindă omenirea este (sunt) contrazise, în mod neechivoc, de sintagma *comunism „defunct"* (F.A., VIII/332, p. 2). Combinaţia celor doi termeni (primul < fr. *communisme*, al doilea < lat. *defunctus*, fr. *défunt*), realizată de autor şi acceptată de alţii, este aptă să modifice semantica termenului-pivot, în sensul că nu mai este sau nu mai poate fi vorba de o formaţiune infailibilă, deci perenă. Că această sintagmă nu este strict individuală (ea fiind, cu siguranţă, des utilizată şi în alte publicaţii de după 1989) ne-o sugerează şi alte combinaţii posibile, de tipul *comunism muribund* sau *comunism în comă* (cf. derivatele, sau, mai degrabă, compusele, extrem de frecvente în mass-media, precum *cripto-comunism*, *neo-comunism*, *post-comunism*).

Chiar dacă ar fi strict individuală (în idiolectul şi idiostilul autorului editorialului), calificarea prin determinativul adjectival *defunct* are darul şi puterea nu doar de a „şubrezi" sensurile inventariate ca „tabu" pentru lexemul *comunism*, ci şi de a face anacronice îmbinări de tipul *comunism luminos* etc.; ca dovadă este şi îmbinarea *prăbuşirea comunismului* (F.A., VIII/310, p. 2), prin care se marchează, definitiv, caracterul anacronic, aberant şi antiistoric chiar, al realităţii din aspectele acestui concept. Racilele realităţii date sunt semnalate şi de formula *citadela centralismului de tip comunist* (F.A., VIII/311, p. 2), în care toţi termenii sunt, pentru limba română, relativ neologici (< fr. *citadelle*, it. *cittadella*; < fr. *centralisme*, rus. *centralizm*; < fr. *type*, lat. *typus*; < fr. *communiste*), contextul vizând o realitate concretă şi anume: „Anunţul făcut de secretarul de stat, Corneliu Gorcea, din Ministerul Finanţelor, a părut prima lovitură, cu adevărat serioasă, dată *citadelei centralismului de tip comunist* care este RENEL-ul". Este surprinsă, aici, existenţa unor „state" în stat.

Formule ca *teză leninistă* („O astfel de idee, susţineam, viza dezmembrarea României, acuzată în *tezele leniniste* ale Internaţionalei Comuniste de «imperialism»" – F.A., VIII/329, p. 2) sunt neîndoielnic preluate, dar în contexte azi dezavuate, din discursul politico-ideologic de dinainte de 1989.

[3] * * *, *Dicţionarul explicativ al limbii române (DEX),* Editura Academiei, Bucureşti,1975.

[4] Florin Marcu, Constant Mânecă, *Dicţionar de neologisme*, ediţia a II-a, revăzută şi adăugită, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1966.

BDD-V313 © 2011 Institutul European
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:29:03 UTC)

O „noutate" lexicală este sintagma *opoziţie democratică* („Anul 1997, primul an al guvernării fostei *Opoziţii democratice* s-a sfârşit ca o petardă: demisia ministrului de Externe al ţării, dl. Adrian Severin" – F.A., VII/292, p. 2), o îmbinare ca şi tabu (dacă a fost prezentă în presa ante-decembristă, ea se referea la viaţa politică din ţările „capitalist-imperialiste"). Determinantul *democratic(ă)* permite ori măcar sugerează sintagme ca *opoziţie ne-~* sau *anti-~*, dar şi *opoziţie reacţionară* (*retrogradă*, eventual, *nostalgic-comunistă*).

Sintagma *revoluţia română* nu pare, la prima vedere, tipizată. *Revoluţie* (cu patru sensuri proprii sub I, după *DEX*; sub II se dau, aici, înţelesuri tehnico-ştiinţifice specializate; <fr. *revolution*, lat. *revolutio*, germ. *Revolution* (tot după *DEX*) înseamnă, printre altele, schimbare radicală a ordinii sociale, cu sau fără violenţă ori vărsare de sânge. Sintagma *revoluţia română* pare, însă, în mod intenţionat, echivocă, cât timp revoluţia din decembrie 1989 a fost considerată şi calificată în diverse feluri, ca *aşazisă revoluţie*, deci *pseudorevoluţie*, *învălmăşeală*, *bulibăşeală* ş.a. („După nouă ani de la ceea ce s-a numit «*revoluţia română*», cei mai mulţi observatori constată, din prima perspectivă, că societatea românească este încă departe de o stabilizare funcţională, de evoluţie morală" – F.A., VIII/332, p. 2). Autorul nu mai actualizează „tălmăcirile" actuale, luându-şi distanţa necesară în timp: „ceea ce s-a numit «*revoluţia română*»".

Din contextul de mai sus se pot desprinde, pentru discuţie, şi sintagmele *stabilizare funcţională* şi, respectiv, *evoluţia morală*. Prima (alcătuită din cuvântul românesc *stabilizare* < rom. *(a) stabiliza*, cf. fr. *stabiliser* şi din împrumutul neologic probabil de sursă franceză, *fonctionnel*, eventual, după *DN*, şi italiană, *funzionale*, par a nu se referi la stări (sociale etc.) de echilibru, ci disfuncţionale, în echilibru precar, care au nevoie de decantare. Ipoteza noastră se sprijină şi pe cea de-a doua sintagmă, *evoluţia morală* (cu etimologie multiplă: franceză, italiană, latină pentru primul component; cf. lat. *moralis*, fr. *moral* pentru al doilea), căci stabilizarea funcţiilor (statului etc.) merge „mână în mână" cu nevoia asanării morale (a puterii şi a organismelor, în primul rând). Oricum, îmbinarea *evoluţia morală* este sugestivă: se sugerează prin ea nevoia unor împliniri faţă de „morala" anilor precedenţi, ca şi faptul că *moralitatea* este sau trebuie să devină decisivă. Afirmăm aceasta, întrucât sensurile din *DEX* pentru termenul *moralitate* (s.v.) se referă la ceva „consfinţit", consacrat. Or, *evoluţie morală* nu poate semnifica decât „însănătoşire" a unei moralităţi „precomuniste".

O îmbinare lexicală care ne-a atras atenţia este *contract oneros* (F.A., VII/331, p. 2), cu sensul (atribuit de noi): „acord, înţelegere, convenţie prin care două sau mai multe părţi participante se obligă să îndeplinească o anumită prestaţie, care aduce beneficii, deopotrivă, tuturor". Sintagma, fiind de natură juridică, trebuie explicată în conformitate cu *Dicţionarul de drept civil*, unde găsim, la p. 155, următoarea explicaţie: „*contract oneros*, contract prin care fiecare parte urmăreşte să obţină un folos, un echivalent, o contraprestaţie, în schimbul obligaţiei ce şi-o asumă;(...)"[5]. În *DEX*, în dreptul termenului *oneros*, găsim: „(Despre contracte, convenţii etc) Care impune cuiva sarcini; *p.ext.* împovărător, apăsător, necinstit. *Act cu titlu oneros* = act

[5] Mircea Costin, Mircea Mureşan, Victor Ursa, *Dicţionar de drept civil*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1980, p. 155.

BDD-V313 © 2011 Institutul European
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:29:03 UTC)

juridic prin care o persoană se obligă să execute o prestație, fără a urmări să primească ceva în schimb”[6]. Explicația pe care o aflăm în *DEX* pentru *act cu titlu oneros* o regăsim în dicționarul juridic amintit mai sus, la p. 153, pentru așa-numitul *contract gratuit*, contract prin care „una dintre părți se obligă să procure celeilalte un folos patrimonial, fără a primi nimic în schimb”[7]. Se observă, așadar, că sensurile din cele două dicționare sunt în aproape deplină contradicție, pentru sintagma care ne interesează, *contract oneros* („Dl. Dăianu a sesizat că, pentru România, un astfel de *contract*, destul de *oneros* din start, devine extrem de împovărător în contextul unei tranziții bâlbâite”).

De strictă noutate este îmbinarea *mineriadă oribilă* („Dl. Cozma şi-a asumat extraordinara misiune de a redresa imaginea unei țări compromise de o revoluție asimilată cu o lovitură de stat, de *oribilele mineriade*, de o – fostă – administrație disimulatorie, malversantă” – F.A., VII/292, p. 2). Determinantul *mineriadă*, derivat din *miner* (< fr. *mineur*), cu sufixul românesc *-(i)adă*, s-a format în anii post-decembriști, pe fondul unor reacții de nemulțumire care au dus la ample mișcări de revoltă organizate de mineri, acțiuni cu caracter profund barbar. În perioada de dinainte de ’89 eram obișnuiți cu sintagme ca *minerul de onoare al țării*, *industrie minieră*, *producție minieră*, *minerii țării* şi alte câteva, termenul *mineriadă* fiind practic inexistent în acea vreme, în limba română. Evoluția evenimentelor a dus la „necesitatea” creării acestui cuvânt, care apare în contextul de față asociat cu adj. *oribilă* (< fr. *horrible*, cf. lat. *horribilis*). În aceeaşi familie lexicală intră şi participiul verbului *a mina*, şi anume *minat*, pe care îl găsim în îmbinarea *minat interior* (< fr. *mine*; fr. *interieur*) – F.A., VIII/299, p. 2 –, căreia îi dăm sensul de „șubrezit pe dinăuntru, ceva care se află pe punctul de a se prăbuşi” („C.D.R.-ul este, şi el, *minat interior*, o componentă majoră a sa, P.N.L.-ul, fiind în pragul scindării”). În acest context, abrevierea C.D.R. este substantivală.

Înscriindu-se într-o cu totul altă sferă (cea pe care noi am numit-o, mai sus, „partide politice; dispute şi polemici politice”), sintagma *partid extremist* (F.A., VIII/310, p. 2) era, de asemenea, prezentă în presa ante-decembristă, dar numai la „pagina externă” a ziarelor politice din acea vreme. Actualmente, această îmbinare este pentru vorbitorul de limbă română una cu caracter fix, fiind foarte des întrebuințată în mass-media (şi nu numai): „Impactul electoral al *partidelor extremiste* se bazează, în fond, pe refacerea unei autorități la subminarea căreia lucrează, deocamdată, cu spor”. Determinantul *partid* (< fr. *parti*), cu care ne obişnuisem înainte de anul revoluției române, firește cu altă semantică, intră în combinație cu adj. *extremist* (< fr. *extrémiste*), fiind – cum am mai spus – una dintre sintagmele stabile în vocabularul nostru.

Printre sintagme „înnoitoare” putem include şi altele, în număr destul de mare. Bunăoară, *politician profesionist*, sintagmă constituită din două neologisme (<fr. *politicien*; < germ. *Professionist*), sugerează ideea de „clasă politică” profesionalizată, absentă sau, mai exact, „voalată” pe scena politicii românești de până acum.

[6] ***, *DEX.*, p. 720.
[7] Costin, Mureşan, Ursa, „Dicționar”, p. 153.

BDD-V313 © 2011 Institutul European
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:29:03 UTC)

În sintagma *tetragonala roşie* (F.A., VIII/297, p. 2, unde se vorbeşte de destrămarea, la finele anului 1996, a acesteia) frapează tocmai determinantul *roşie*, adjectiv moştenit din latină, pe lângă regentul *tetragonală* (pentru care se poate invoca termenul geometric *tetragon*, „poligon cu patru laturi, patrulater", cu model în fr. *tétragone*, acesta cu surse greceşti: *tetra*, „cu patru" şi *gonia*, „unghi"), pentru a se semnifica, în viața politică, un patrulater comunist (sau, cu reminiscențe din limba rusă, *bolşevic*, literal, „majoritar").

Combinația lexicală *victorie electorală* (< lat. *victoria*; fr. *électoral*) este, de asemenea, tipizată pentru vocabularul actual al limbii române. *DEX*-ul glosează termenul *victorie* astfel: 1) „Succes repurtat asupra inamicului într-un război, într-o bătălie, într-o revoluție (armată); biruință, izbândă"; 2) „Succes obținut într-o competiție sportivă, concurs, la un examen etc."; 3) „Triumf al unei idei, al unei teorii, al unei politici asupra altora, opuse"; 4) „Rezultat deosebit de bun obținut într-un domeniu de activitate". În *DN* găsim: 1) „Biruință, izbândă (într-un război, într-o luptă etc.)"; 2) „Succes împotriva unui rival"; 3) „Biruință a unei idei, a unui principiu etc"; 4) „Rezultat deosebit obținut într-un domeniu de activitate". La oricare din sensuri ne-am opri, orice dicționar am prefera, lexemul *victorie*, în asociere cu adjectivul *electoral(ă)*, care formează îmbinarea *victorie electorală* are, în contextul dat („Plecarea P.D.-ului de la guvernare face ca, după numai un an de la *victoria electorală* a Opoziției democratice, România să fie condusă de un guvern minoritar" – F.A., VIII/297, p. 2), sensul de „rezultat favorabil în alegeri".

Sintagma *partid coalizat* (< fr. *parti*; < participiu adjectival din *a coaliza* < fr. *coaliser*) nu se referă, cum s-ar părea, la unitatea, care ar avea nevoie de refacere, a unui partid (de altfel, doar anumite partide, ca cele socialiste şi comuniste, se pretindeau a fi monolite), ci la interesele unui partid, chiar şi conjuncturale („Partidele *coalizate* în jurul lui au apărut, treptat, drept simple anexe" – F.A., VIII/299, p. 2), calificativul din urmă, *simple anexe*, sugerând oportunism, eventual, lipsă de doctrină fermă, la urma urmei, o parodie de partid.

Îmbinarea liberă *hegemonism manifest* (derivat cu sufixul *-ism* din *hegemon*, cu varianta *heghemon*, < fr. *hégémone*, cf. lat. *hegemon*; < fr. *manifeste*, cf. it. *manifesto*, lat. *manifestus*, *DN*, s.v. *manifest*), absolut liberă, „consolidează", prin determinantul adjectival, semantica termenului regent (cf. şi îmbinarea *hegemonism țărănist* – F.A., VIII/299, p. 2).

Interesantă este şi îmbinarea *pragmatism conjunctural*, cu referire la partidele din C.D.R. (F.A., VIII/335, p. 2), adjectivul *conjunctural* (< fr.) „limpezind" semantica substantivului *pragmatism* (< fr.) în sensurile de „utilitarism", oricum *interesat* şi, prin aceasta, variabil în funcție de cei mai diverşi factori, cf. şi *raliere conjuncturală*, care poate prejudicia poziția unui partid (F.A., VIII/333, p. 2).

O nuanță de sens depreciativă se adaugă termenului *minister* (< fr.) prin adjectivul *înfeudat* (< *înfeuda* < fr. *inféoder*, lat. *infeodor*); fireşte, vocabula *minister* are, în lexicul românesc, sensuri „ferme", „neutre", dar sintagma sugerează şubrezenia unor asemenea instituții total aservite unei grupări, formațiuni politice.

Posibile, pe viitor (reflectate în alte dicționare), îmbogățiri semantice ale termenilor-pivot din asemenea combinații sunt previzibile prin sintagme precum *guvern minoritar*; *guvern de tehnicieni*; *guvernare statuată* (F.A., VIII/299, p. 2), unde

BDD-V313 © 2011 Institutul European
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:29:03 UTC)

statuată, adjectiv de origine participală (< *a statua* < fr. *statuer*) este sinonim cu mai vechiul *consfinţit*, *legiferat*, chiar *legitim*; *guvernare omogenă* (F.A., VIII/323, p. 2), determinantul sugerând, prin antonimie cu *neomogen*, şubrezenia în exercitarea activităţii de conducere, de administrare etc, cu atât mai mult în cazul unei *coaliţii guvernamentale* (F.A., VIII/297, p. 2): „punctul de non-retur al *coaliţiei guvernamentale*, ea urmând să funcţioneze cu sprijinul punctual al P.D.-ului, dar fără participarea lui").

Sugestivă este sintagma *administraţie malversantă* (< fr., lat.; < fr.), care şi ea probează numeroasele posibilităţi combinatorii între neologisme, chiar dacă semantica celor doi termeni ar părea incompatibilă pentru asocierea lor. În această situaţie se află multe alte îmbinări, ca *practici nepotiste* (F.A., VIII/331, p. 2), care aminteşte de fenomenul *nepotismului* dezvăluit încă din secolul trecut de I.L. Caragiale, *fiefuri de drept* (F.A., VIII/331, p. 2), *recul electoral* (F.A., VIII/332, p. 2), *prag electoral* (în care termenul prim este de origine sud-slavă veche) etc.

S-ar putea discuta, astfel, mai toate celelalte structuri lexicale cât de cât „unificate" semantic. Pentru eventuale consecinţe semantice, dar şi pentru o oarecare noutate a lor, mai amintim următoarele: *electori proprii* (electorii ar trebui să fie „obiectivi"), *sondaj de opinie*, *votanţii schimbării*, *paranoia politică* (unde, de fapt, semantica este de „politică paranoică"), *negocieri de culise*, *eternizare în posturi*, *dezintegrarea autorităţii*, *furtună politică*, *reţea mafiotă*, *România în colaps*, *interes(e) clientelar(e)*, *corupţie fără corupţi*, *politicieni nostalgici*, *zig-zag decizional*, *mefienţă totală*, *degringolada guvernării*, *culise politice* etc. În asemenea sintagme, ca şi în multe altele, la lectura textului publicat şi la descifrarea lui, semantica termenilor se completează reciproc, nu o dată termenul prim (regent) clarificând semnificaţia (semnificaţiile) celui secund, deşi în majoritatea cazurilor determinarea (precizarea) semantică merge dinspre termenul secund (subordonat) spre cel prim.

Concluzii

A vorbi despre lexicul presei româneşti (în special al celei politice), fără a face referire la bogăţia termenilor neologici cu care este „împresurată" aceasta, ar fi cel puţin neadecvat. Limbajul presei politice post-decembriste stă sub semnul inovaţiilor lingvistice şi al împrumuturilor de cuvinte, şi aceasta – desigur – pentru satisfacerea într-o măsură cât mai mare cu putinţă a setei de informaţie pe care o manifestă – în chip firesc – orice om al acestei ţări. Adresându-se publicului larg (iar nu unei anumite categorii sociale), presa scrisă, alături de cea vorbită, trebuie să se caracterizeze prin „transparenţă", prin „accesibilitate", deziderate care au la bază folosirea corectă a inventarului lexical, atât al celui existent, dar mai ales al celui cu caracter neologic.

Bibliografie:

Andrei, Mihai; Ghiţă, Iulian, *Limba română. Fonetică, lexicologie, gramatică, stil şi compoziţie, exerciţii*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1983.

BDD-V313 © 2011 Institutul European
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:29:03 UTC)

Andriescu, Alexandru, *Stil şi limbaj*, Editura Junimea, Iaşi, 1977.
Asan, Finuța, *Formarea cuvintelor în limba română*, vol. I, *Compunerea*, Bucureşti: Editura Academiei, Bucureşti, 1967.
Bidu-Vrânceanu, Angela; Forăscu, Narcisa, *Modele de structurare semantică. Cu aplicații la limba română*, Editura Facla, Timişoara, 1975.
Bucă, Marin; Evseev, Ivan, *Probleme de semasiologie*, Editura Facla, Timişoara, 1984.
Costin, Mircea; Mureşan, Mircea; Ursa, Victor, *Dicționar de drept civil*, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1980.
Coteanu, Ion; Forăscu Narcisa; Bidu-Vrânceanu Angela, *Limba română contemporană. Vocabularul*, ediție revăzută şi adăugită, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1985.
Dimitriu, Corneliu, *Gramatica limbii române explicată. Morfologia*, Editura Junimea, Iaşi, 1979.
Dimitriu, Corneliu, *Gramatica limbii române explicată. Sintaxa*, Editura Junimea, Iaşi, 1982.
Dumitrescu, Florin, *Locuțiunile verbale în limba română*, Editura Academiei, Bucureşti, 1958.
Graur, Alexandru; Wald, Lucica., *Scurtă istorie a lingvisticii*, ediția a III-a, revăzută şi adăugită, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1977.
Hristea, Theodor, *Probleme de etimologie*, Editura Ştiințifică, Bucureşti, 1968.
Hristea, Theodor, *Sinteze de limba română*, ediția a III-a, Editura Albatros, Bucureşti, 1984.
Iordan, Iorgu.; Robu, Vladimir, *Limba română contemporană*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1978.
Lobiuc, Ioan, *Contactele dintre limbi*, vol. I, *Istoricul teoriilor şi metodologiilor*, Editura Universității „Al.I. Cuza", Iaşi, 1998.
Marcu, Florin; Mâneca, Constant, *Dicționar de neologisme*, Editura Ştiințifică, Bucureşti, 1966.
Nica, Dumitru, *Locuțiunile substantivale în limba română*, în L.R., an XII, nr. 5, Editura Universității „Al. I. Cuza", Iaşi, 1963.
Philippide, Alexandru, *Opere alese*, capitolul „Izolarea din Principii de istoria limbii", Editura Academiei, Bucureşti, 1984.
Puşcariu, Sextil, *Limba română*, vol. I, *Privire generală*, ediția a II-a, 1976, vol. al II-lea, „Rostirea", Editura Academiei, Bucureşti, 1994.
Şerban, Vasile; Evseev, Ivan, *Vocabularul românesc contemporan*, Editura Facla, Timişoara, 1978.
*** *Dicționarul explicativ al limbii române (DEX)*, Editura Academiei, Bucureşti, 1975.
*** *Tratat de lingvistică generală*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1971.

BDD-V313 © 2011 Institutul European
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:29:03 UTC)